

ВПЛИВ ЕНЕРГЕТИЧНОГО ФАКТОРУ НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Охарактеризовано геополітичну складову енергетичної політики РФ і перспективи трансформації російської енергетичної стратегії. Визначено основні особливості трансформації впливу енергетичного фактору на зовнішню політику РФ. Проаналізовано тенденції співпраці РФ з країнами країнами-транзитерами, крізь призму геополітичних інтересів РФ. Виділено особливості регіонального виміру енергетичної політики РФ та з'ясовано вплив сучасних геополітичних процесів на енергетичну політику РФ. Новизна дослідження полягає у спробі обґрунтувати місце та роль геостратегічних орієнтирів в енергетичній політиці РФ; виокремленні основних елементів сучасної енергетичної політики РФ для подальшого прогнозування поведінки держави на енергетичному ринку, що може бути використано в процесі подальшої побудови відносин між Україною та РФ у енергетичній сфері. Отримані результати можуть стати базисом для визначення основних орієнтирів геополітики РФ.

Ключові слова: енергетична політика, геополітика, глобалізація, міжнародні конфлікти, енергетична безпека.

ВЛИЯНИЕ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО ФАКТОРА НА ВНЕШНЮЮ ПОЛИТИКУ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Охарактеризована геополитическая составляющая энергетической политики РФ и перспективы трансформации российской энергетической стратегии. Определены основные особенности трансформации влияния энергетического фактора на внешнюю политику РФ. Проанализированы тенденции сотрудничества РФ со странами-транзитерами сквозь призму геополитических интересов РФ. Выделены особенности регионального измерения энергетической политики РФ и выяснено влияние современных геополитических процессов на энергетическую политику РФ. Новизна исследования заключается в попытке обосновать место и роль геостратегических ориентиров в энергетической политике РФ; выделении основных элементов современной энергетической политики РФ для дальнейшего прогнозирования поведения государства на энергетическом рынке, что может быть использовано в процессе дальнейшего построения отношений между Украиной и РФ в энергетической сфере. Полученные результаты могут стать базисом для определения основных ориентиров геополитики РФ.

Ключевые слова: энергетическая политика, геополитика, глобализация, международные конфликты, энергетическая безопасность.

ENERGY FACTOR IMPACT IN FOREIGN POLICY OF RUSSIAN FEDERATION

Article characterised the part of geopolitical energy policy of Russia and prospects for transformation of Russian energy strategy. Identified main features of the transformation of the energy factor and influence on the foreign policy of Russian Federation. The tendencies of cooperation of Russia with the transit countries, through the prism of geopolitical interests of Russia. Highlighted features of the regional dimension of the energy policy of Russia and Influence contemporary geopolitical processes in the energy policy of Russia. The novelty of the research is to try to justify the place and role of geo-strategic targets in the energy policy of Russia, singling out the main elements of modern energy policy of Russia for further predicting the behavior of states in the energy market that can be used in the further building of relations between Ukraine and Russia in the energy sector. The results can be the basis for identifying key targets geopolitics of Russian Federation.

Keywords: energy policy, Geopolitics, globalization, international conflicts, energy security.

Постановка наукової проблеми та її значення. Енергетичний складник політики є важливою ланкою зовнішньої політики будь-якої держави, для політичної й економічної незалежності якої в умовах глобалізації дана сфера є особливо важливою, оскільки енергетична безпека залежить від внутрішніх джерел, балансу експорту/імпорту енергії, структури надходження і споживання, геополітичної та внутрішньої стабільності.

Актуальність проблеми енергетичної політики підтверджується наявністю міжнародних конфліктів, що періодично виникають з приводу енергетичної сировини та її доставки. В світі відбувається перебудова інституційних основ економіки. Національне багатство відсталих країн, що розвиваються, втрачає свою національну приналежність і служить джерелом поповнення

багатства для інших держав. Створюється глобальна система, що спирається, з одного боку, на новий технологічний устрій і складається з низки суспільств, базованих на інформаційних технологіях, а з іншого – на перетворення в фінансово-промисловій сфері, що виявилось в появі крупних міжнародних ринків фінансового капіталу.

Сучасні енергетичні та глобалізаційні процеси є досить динамічними та корелюються на різних рівнях. Існування тісних взаємозв'язків між політичними та економічними процесами зумовлюють появу нових геополітичних моделей розвитку держав особливо в енергетичній сфері.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Сьогодні проблематика політики РФ в енергетичній сфері привертає до себе увагу багатьох науковців, серед яких М. Дяченко, Л. Гайдуков, Л. Губерський, М. Діль, М. Думна, В. Кремень, О. Кудряченко, В. Степанов. У працях цих учених проаналізовано особливості енергетичного співробітництва РФ з країнами ЄС, проте суто крізь призму міждержавних відносин, без урахування геополітичного фактору, що актуалізує постановку та вирішення даної проблеми.

Метою статті є визначення ролі енергетичного фактору в зовнішній політиці РФ.

Відновлення активної зовнішньої політики РФ в якості потужного міжнародного гравця, базоване на наявності у неї небагатьох, але важливих силових інструментів, створило значні проблеми в певному спектрі питань для інших європейських країн, США та міжнародних організацій. Порівняно з недалеким минулим, РФ як партнер стала менш схильною до співпраці з європейськими країнами, особливо з таких важливих для Заходу питань як розширення НАТО та розміщення в Європі елементів ПРО до поставок енергоносіїв. Хоча, аналогія з періодом холодної війни є тут недоречною. Поки що конфронтація відбувається переважно у формі риторики, але окремі кроки та заяви РФ викликають значне занепокоєння. Загалом, відчуженість РФ, спровокована певною мірою політикою США, має скоріше регіональний, а не глобальний вимір.

Особливого значення питання політичного складника в енергетичній політиці держави набувають у зв'язку із тим, що у структурі паливно-енергетичного балансу розвинених країн переважає використання, передовсім, нафти та газу, джерела яких знаходяться поза державними межами. Тому з усіх видів джерел енергії саме нафта та газ пов'язані з геополітикою. Ані ядерна енергетика, ані електроенергетика здебільшого не прив'язані до географічного розташування і є більше статичними галузями [1, с. 57].

Констатуємо, що на сьогоднішні РФ досить активно використовує енергетичний фактор у взаємовідносинах із ЄС. Відсутність єдиної концепції формування внутрішньої та зовнішньої енергетичної політики всередині ЄС, створює необхідні передумови для використання РФ енергетичного фактору як засобу реалізації своїх геостратегічних цілей. Насамперед, процес посилення геополітичної ролі РФ у політичних процесах ЄС призведе до появи нових проблем щодо перспектив європейської інтеграції України [2]. Класичним прикладом відсутності єдності серед європейських країн є будівництво газопроводу «Північний потік». Проект «Північного потоку» – ключова ланка в інфраструктурі між Німеччиною та Росією, провідним постачальником природного газу у світі. Цей газопровід, який протягом десятиліть буде покривати потреби Європи в газі, є ключовим проектом в межах енергетичного співробітництва Росії та Німеччини. Відзначимо, що саме тому до традиційних питань у межах стратегічного партнерства РФ і Німеччини додалося питання європейської енергетичної безпеки [3].

Енергетичні стосунки з РФ посідають досить вагоме місце у європейській політиці. Історично залежні від російських енергоносіїв країни Східної Європи боляче реагують на нові проекти транспортування нафти і газу до Європи. Так, країни Балтії та Польща активно виступали проти газопроводу «Північний Потік» і пропонували прокласти його по суходолу, а не по дну Балтійського моря. В той же час, головний партнер РФ в цьому проекті Німеччина заявляла, що він є не німецьким, а загальноєвропейським [6].

Важливе значення має і «Південний потік» – проект газопроводу по дну Чорного моря з Новоросійська до болгарського порту Варна із запланованою потужністю до 30 млрд. куб. м газу на рік, 50 % акцій якого належить «Газпрому», 50 % – італійській стороні. Країни-транзитери – Румунія, Угорщина, Словенія, Сербія – вже дали згоду на побудову газопроводу. Росії також вдалося домовитися з Туреччиною про прокладання газопроводу по чорноморському дну цієї країни. Енергозалежність Європи від російського газу стає важливим козирем у геополітиці Кремля та стримуючим фактором демократизації Росії. Брюссель змушений закривати очі на геноцид у Чечні, порушення прав власності у справі «ЮКОСа» та концентрацію влади у Кремлі в обмін на гарантії безпеки постачання природного газу до країн-членів ЄС [5]. Привертає увагу відсутність уніфікованої енергетичної політики країн європростору у досить складному питанні,

яке потребує не тільки узгодження, а й вироблення стратегії на перспективу. Вражає залежність країн ЄС від енергетичних ресурсів переважно однієї країни (Росії) і невапливість у пошуках альтернативних джерел енергоносіїв. Зазначені чинники формують негативну кон'юнктуру європейського енергетичного ринку, призводять до непоправних перекосів в енергетичній політиці кожної окремої держави, що вносить дисбаланс у спільну енергетичну політику Європейського Союзу. Крім того, посилення ролі РФ на міжнародній арені може негативно вплинути на політичну стабільність у Східній Європі, що в результаті може призвести до деструктивних процесів у всьому ЄС.

З економічної точки зору, зміна попиту і пропозиції на енергоресурси є ключовим чинником, що впливає на сприйняття енергетичної безпеки. Нинішнє занепокоєння безпекою багато в чому зумовлюється постійним зростанням попиту на всі види енергоресурсів впродовж останнього десятиріччя. Зростання за той самий період світового видобутку нафти та газу не стало достатнім компенсаційним чинником, причиною чого були високі темпи економічного зростання країн, що розвиваються, особливо Китаю та Індії.

Важливо також відзначити вплив глобалізаційних процесів на енергетичну політику. Держави поступово втрачають засоби прийняття рішень, стають неспроможними регулювати енергетичні ринки, змушені конкурувати з міжнародними компаніями, не можуть виробляти довгострокову енергетичну політику. Роль держави поступово занепадає, що особливо відчутно в енергетиці. Тенденції глобалізації виявляються в розвитку енергетичного бізнесу, зростанні споживання енергоресурсів, у контролі міжнародними компаніями енергетичних ринків, посиленні націоналізму й інтенсифікації боротьби за ресурси [4].

У даному контексті особливу увагу слід приділити нормативно-правовим актам, які відображають енергетичну політику РФ. Остання редакція енергетичної стратегії РФ певною мірою відображає загальну тенденцію, однак має свої особливості. Енергетична стратегія Росії передбачає провідне місце держави у процесі реформування з метою досягнення конкурентноздатної системи з цінами, що відображають світові ринки. Передбачено, що держава буде реалізовувати свої плани за допомогою власного суверенного права видавати закони і керувати майном як власник суттєвої частки капіталу у пануючих енергетичних компаніях. У Стратегії не вказано, чи залишиться держава власником майна після завершення запланованих реформ і чи будуть великі пануючі компанії роздроблені. Очевидно, що План Уряду передбачає подальше втручання держави у ринкові відносини. План може бути реалізовано за посередництва установа податкових і інших привілеїв окремим гравцям на ринку [3, с. 52]. З цього можна зробити висновок про подальшу нестабільність російського законодавства, що обов'язково позначиться на функціонуванні українського ПЕКу як галузі, яка значною мірою залежить від російських енергоносіїв.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У підсумку констатуємо факт перетворення енергетичного фактору на основний ресурс геополітики РФ. Хоча в даному випадку, енергетичний фактор проявляється на регіональному рівні, у світовому геоekonomічному та геополітичному вимірах даний фактор використовується в поєднанні з військовим ресурсом. Сучасні геополітичні процеси змушують російське керівництво корелювати свої геостратегічні орієнтири з наявною на геополітичній карті світу кон'юнктурою. Не зважаючи на намагання РФ перетворити енергетичний фактор на основний ресурс своєї геополітики, можливості використання даного ресурсу обмежені багатьма факторами. Серед них: 1) ситуація на світовому ринку енергоносіїв; 2) створення ЄС проектів диверсифікації постачання енергоносіїв; 3) конфлікти із транзитними країнами; 4) відсутність достатньої кількості внутрішніх інвестицій та технологій, необхідних для розробки нових родовищ нафти та газу; 5) намагання російського керівництва штучно знизити ціни на нафтопродукти. Усі перелічені фактори та соціальна нестабільність у РФ безпосередньо впливають на енергетичну політику держави і ставлять її у певні рамки. Основна проблема полягає у відсутності довгострокової геополітичної стратегії РФ. Наразі РФ не намагається провести «конвертацію» свого енергетичного ресурсу в інші сфери економіки, а використовує даний фактор лише для забезпечення відносно боекздатної армії, «енергетичного шантажу» сусідніх держав та збагачення окремих груп олігархів.

Подальші дослідження даної проблематики вбачаємо необхідним розвивати у напрямку створення концептуальних моделей прогнозування зміни зовнішньої політики РФ залежно від трансформацій, що відбуваються у енергетичній сфері. Відсутність можливостей прогнозувати дії РФ на міжнародній арені, може нівелювати усі намагання України щодо зміцнення енергетичної безпеки. Саме тому держава повинна стимулювати розробку даної проблематики.

Література

1. Жизнин С. З. Энергетическая дипломатия России: экономика, политика, практика / С. Жизнин. – М. : Ист Брук., 2006. – 587 с. Zhyznyn SZ Energy dyplomatyua Russia: Economy, Politics, Practice / S. Zhyznyn. - Moscow: Ist Brook., 2006. - 587 p.
2. Німецький «ексклюзив» для Росії – RUDEA ...? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ua-energy.org20090723rudea_nmeckijj_ekskljuziv_dlja_ros_html. German “exclusive” for Russia - RUDEA ...? [Electronic resource]. - Mode of access: http://ua-energy.org20090723rudea_nmeckijj_ekskljuziv_dlja_ros_html.
3. Энергетическая политика России: обзор 2002. – Международное энергетическое агентство. – Париж, 2002. Energy policy of Russia: Review of 2002. – International Energy Agency. - Paris, 2002.
4. «Північний потік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.gazprom.ru. “Nord Stream” [Electronic resource]. - Mode of access: www.gazprom.ru.
5. Fisher J. Energy policy as a game based [Electronic resource] / J. Fisher. - Mode of access: <http://www.euroatlantica.info/index.php?id=2293>.
6. Bartels H. Deutschlands Interessen zwischen USA und Russland [Elektronische Ressource]. – Zugriff : http://www.europaeische-sicherheit.de/Ausgaben/2006/2006_05/.
7. Deutschland will Abhängigkeit von Russland reduzieren. Öl-Lieferstopp [Elektronische Ressource]. – Zugriff доступу: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/>.

1. Zhy`zny`n S. Z. Energety`cheskaya dy`plomaty`ya Rossy`y`: ekonomy`ka, poly`ty`ka, prakty`ka / S. Zhy`zny`n. – M. : Y`st Bruk., 2006. – 587 s. Zhyznyn SZ Energy dyplomatyua Russia: Economy, Politics, Practice / S. Zhyznyn. - Moscow: Ist Brook., 2006. - 587 p.

2. Nimecz`ky`j «eksklyuzy`v» dlya Rosiyi – RUDEA ...? [Elektronny`j resurs]. – Rezhym`m dostupu : http://ua-energy.org20090723rudea_nmeckijj_ekskljuziv_dlja_ros_html. German “exclusive” for Russia - RUDEA ...? [Electronic resource]. - Mode of access: http://ua-energy.org20090723rudea_nmeckijj_ekskljuziv_dlja_ros_html.

3. Energety`cheskaya poly`ty`ka Rossy`y`: obzor 2002. – Mezhdunarodnoe energety`cheskoe agentstvo. – Pary`zh, 2002. Energy policy of Russia: Review of 2002. – International Energy Agency. - Paris, 2002.

4. «Pivnichny`j potik» [Elektronny`j resurs]. – Rezhym`m dostupu : www.gazprom.ru. “Nord Stream” [Electronic resource]. - Mode of access: www.gazprom.ru.

Рецензент Юрійчук Є. П., доцент, доктор політ. наук, доцент кафедри політології та державного управління Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

20.02.2014

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

УДК 94(477.7):355.333"1812"

Ложешиник Аліса

УЧАСТЬ СТАРШИН ІРРЕГУЛЯРНИХ ФОРМУВАНЬ ПІВДНЯ УКРАЇНИ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ 1812 РОКУ

В даній статті розглядається участь старшини Катеринославського та Бузького козацьких військ: Матвія Івановича Платова (колишнього отамана Катеринославського війська), Івана Кузьмича Краснова (колишнього отамана Бузького війська), Івана Ісаєва (колишнього полковника Катеринославського війська), майора Ельчанінова, осавула С. Ф. Жекула, ротмістра О. М. Чеченського, військового полковника М. А. Немцо-Петровського (командирів та командуючих 1-м, 2-м та 3-м Бузькими козацькими полками) у Вітчизняній війні 1812 року. На основі документальних даних прослідковується їх внесок у перемогу російських військ під час перебування у ар'єргарді (розвідка, виставлення аванпостів, повідомлення командування про переміщення і наближення ворога, знищення мостів, утримування населених пунктів до підходу частин регулярної армії) та партизанських загонах під час битв біля сіл Мир, Соловйова переправа, Бородіно, міст Гродно, Смоленськ та інших.